АФРИКА 17.09.2026 | Зікора Ібе

Сахель втрачає незалежність

Сахельські хунти обіцяли більший суверенітет. Але їхня залежність від російських збройних сил, схоже, призводить до протилежного.

Провал державного перевороту в Нігері минулого місяця свідчить про дедалі більшу присутність Росії в Сахелі. Ще одне питання в цьому контексті – життєздатність сахельської моделі безпеки, де замість загальнонаціональної боротьби з повстанцями іноземні найманці. Це створює незручний парадокс: хунти, прагнучи суверенітету, роблять свої держави не менш, а навпаки, більш залежними від іноземних збройних сил.

29 серпня сотні солдатів, які перебували на передовій війни цієї західноафриканської країни проти джихадистських повстанців, покинули лінію фронту і ввірвалися в столицю, Ніамей. Ці дії назвали найбільшою внутрішньою загрозою для хунти генерала Абдурагамана Тіані відколи та три роки тому захопила владу у демократично обраного президента Мохамеда Базума. Бунтівники, переважно молоді солдати з регіону Тіллабері, були обурені великими бойовими втратами, поганими умовами життя та, на їхню думку, преференціями для елітної Президентської гвардії, якою колись командував Тіані. Спочатку вони спробували захопити державну телерадіокомпанію і Президентський палац, але зазнали поразки. Потім вони взяли під контроль авіабазу № 101 – важливий об'єкт, де розміщені ППО Нігеру і значні запаси урану.

Хунта опинилася на межі краху: в оточенні і з єдиним союзником, а саме Президентською гвардією. Але в останню мить її врятував російський «Африканський корпус». Вельми іронічна ситуація: щоб придушити повстання власної армії, нігерська хунта, яка позиціонує себе як суверенний режим, була змушена звернутися по допомогу до іноземної армії, яка, своєю чергою, направила зброю на її ж солдатів.

Сучасна Преторіанська гвардія

Генерал Тіані прийшов до влади в Нігері в липні 2023 року, довершивши тріаду військових режимів в колишніх французьких колоніях – Малі, Буркіна-Фасо й Нігері, які згодом утворили Альянс держав Сахеля (AES) після розриву з Економічним співтовариством західноафриканських держав (ECOWAS). Крім того, вони розірвали безпекове партнерство з Заходом, вигнали західні війська й уклали нове партнерство – з Росією, яка розгорнула свої парамілітарні сили, «Африканський корпус», для допомоги в війні проти глобальних джихадистських мереж, а також повстанців-туарегів.

На цьому тлі Москву подавали як історично прогресивного партнера в розвитку Африки на противагу імперіалістичному Заходу. Росія справді не має такого колоніального минулого. В 1950-х і 1960-х роках Радянський Союз відігравав вирішальну роль в підтримці націоналістів і рухів за незалежність по всій Африці.

Однак, хоч би які були історичні зв'язки, нинішня роль Росії в Сахелі зовсім інша. Результати співпраці з Росією не виправдали очікувань, але це не все. Підтримка хунти Тіані з боку «Африканського корпусу» минулого місяця свідчить про те, що Росія захищає суверенітет Сахеля не краще, ніж Франція і США. Також з цих подій очевидно, що роль «Африканського корпусу» в Сахелі вже вийшла за межі його заявленої мети – допомоги державам-клієнтам в боротьбі з тероризмом. Він перетворився на сучасну Преторіанську гвардію для захисту хунт і деспотів.

Здатність Росії розгортати війська для захисту своїх клієнтів – вигідна пропозиція. Найближчим конкурентам навряд чи буде що протиставити.

Цей результат якнайкраще показує, наскільки досі актуальна стратегія першої експериментальної військової структури Росії, вже неіснуючої «Групи Вагнера». Ця приватна військова компанія допомогла покійному суданському диктаторові Омару Ель-Баширу придушити бурхливі протести проти його правління в 2018 році. В 2021-му вона ж відіграла ключову роль у відбитті спроби повстанців повалити президента Центральноафриканської Республіки Фостена-Арканжа Туадеру. Після смерті її лідера Євгенія Пригожина в 2023 році Росія провела ребрендинг «Вагнера», створивши «Африканський корпус» – офіційну, контрольовану державою структуру, безпосередньо підпорядковану Міністерству

оборони Росії. Ця реорганізація дозволила Москві реалізовувати свої стратегічні, економічні та геополітичні інтереси в Африці через офіційного представника російської держави.

«Африканський корпус» не дає Путіну тієї можливості правдоподібного заперечення, яку давала напівавтономна «Група Вагнера», але все одно є вкрай корисним інструментом захисту режиму, що сприяє посиленню конкурентних переваг Росії. Це має далекосяжні геополітичні наслідки, не всі з яких очевидні зараз. На переповненій арені дипломатичних сутичок, якою став Сахель, здатність Росії розгортати війська для захисту своїх клієнтів, звичайно, є вигідною пропозицією. Найближчим конкурентам навряд чи буде що протиставити.

Але найбільше непокоїть те, як такий рівень залежності впливає на єдність і суверенітет держав-клієнтів Росії. Як показав заколот в Нігері, Сахельська конфедерація дуже крихка. Попри гучні заяви про солідарність, славнозвісні шеститисячні резервні сили AES так і не з'явилися на місці подій в найважчу годину для хунти Тіані. Армії цих держав, обтяжені боротьбою з джихадистами та сепаратистами, надто слабкі й вразливі, щоб виконувати навіть основні функції, як-от гарантувати територіальну цілісність, захист життя й майна, а також забезпечувати базовий соціальний захист, годі казати про оборону регіону.

Через цю крайню нестабільність екосистеми слабкі сахельські хунти стають ще більш схильними до хронічної залежності від російських багнетів. А країни, чия безпека залежить від Росії, ризикують перетворитися на де-факто російські протекторати. Вже зараз витрати на підтримку цього безпекового партнерства виснажують обмежені ресурси цих країн. З 2021 року Малі, де перебуває близько 2500 бойовиків «Африканського корпусу», виплатило російським найманцям щонайменше 1 мільярд доларів. Що ж до Нігеру і Буркіна-Фасо, точні суми не оприлюднюються, але тенденція та сама. Навіть нещодавній крок цих двох країн в бік ресурсного націоналізму тільки ще раз довів, що концесії на видобуток корисних копалин можна використовувати як важіль впливу для укладення військових угод.

В 2024 році лише на прикордонні території Ліптако-Гурма в Малі,

Але результат того не вартий. Відколи на зміну очолюваній Францією операції «Бархан» і миротворчій операції ООН MINUSMA прийшов «Африканський

Буркіна-Фасо й Нігері припала понад половина всіх світових смертей через тероризм

корпус», кількість терактів в Сахелі різко зросла. В 2024 році лише на прикордонні території Ліптако-Гурма в Малі, Буркіна-Фасо й Нігері припала понад половина всіх світових смертей через тероризм. Незважаючи на присутність «Африканського корпусу», основний тягар антитерористичних операцій, як і раніше, лягає на національні армії країн Сахеля, часто бідні й погано озброєні.

Після серії поразок на полі бою бойовики «Африканського корпусу» майже не виходять за межі своєї оперативної бази в столиці, вважаючи за краще покладатися на безпілотники для мінімізації оперативних втрат. Раніше, в квітні цього року, «Африканський корпус» ганебно відступив з опорного пункту Кідал на півночі Малі, залишивши цілі громади на милість джихадистів і сепаратистів. В Буркіна-Фасо російський контингент чисельністю близько 300 осіб виконує переважно роль особистої охорони лідера хунти, капітана Ібрагіма Траоре.

Надії на більший суверенітет можуть врешті розбитись об протилежний результат. Посилення військової присутності Москви в Африці не допомогло вирішити проблему насильства з боку джихадистів і сепаратистів, що охопило Сахель. А після невдалого заколоту в Нігері став очевидним ще один аспект: хронічна залежність від оборонного потенціалу Росії, особливо для виживання режиму, загрожує занурити Сахель в таке саме безправ'я та імперіалістичне панування, яке ще з колоніальних часів характеризує відносини цього регіону з Заходом.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Зікора Ібе

Зікора Ібе (Zikora Ibeh) — дослідниця, оглядачка, авторка подкастів і активістка, зацікавлена в соціальній і гендерній справедливості. Вона прагне змінити ситуацію в суспільстві через адвокацію публічної політики, дослідження практичних заходів та адвокацію в медіа.